

8.

3.BİLGİPROBLEMİ

3.1. Bilginin Olanığı ve Neliği Sorunu

Bundan sonra, M.Ö. 5. yüzyılın ortalarında arkhe ve oluş-değişme problemlerini içeren varlık felsefesiyle hiç ilgilenmeyen, başlıca konuları insan olan, insan üzerine çalışan Sofistlerle karşılaşırız. Sofistler, Doğa Filozofları ve Pitagorasçılardan farklı olarak tekleri meydana getiren *arkhe*'yi aramazlar, onlar yalnızca duyularımız aracılığıyla ulaşabildiğimiz gerçeklikteki nesnelere ve bunların bilgisiyle ilgilenirler. Başka bir deyişle Sofistler, varlık problemi ve buna ilişkin diğer alt problemleri incelememişler; bilgi problemine ilişkin “bilginin kaynağı”, “doğru bilginin ölçütü” gibi problemlerle ilgilenmişlerdir. Böylece Sofistlerle birlikte Antikçağ Yunan felsefesinin diğer önemli ilgi konularından olan bilgi ve bilginin olanığı problemi felsefe dünyasında sistematik biçimde ele alınmaya başlanmıştır. Sofistlere göre herkes için doğru ya da geçerli bir bilgi yoktur. Onlara göre, bilginin göreliliği, bilginin tek kişiyle sınırlı olması anlamına gelir; örneğin ünlü sofistlerden Protogoras'a göre “insan herşeyin, varolan şeylerin var olduklarının, var olmayan şeylerin de var olmadıklarının ölçüsüdür”¹². Protogoras bu savıyla bilginin göreliliğini ileri sürmektedir. Protogoras'ın bilgiyi bu şekilde ele alması, her yerde herkes için “doğru” bilginin olmayacağı, bir kişi için doğru olan bir yargının bir diğeri için yanlış olacağı kabullerine, yani bilginin göreliliği sonucuna götürmektedir.

Bilginin olanaklı olduğunu bile kabul etmeyen Gorgias'a göre “asıl gerçeği”, “varolanı” bilemeyeceğimizden, ona ilişkin bir yargı da dile getiremeyiz. Bu konuyla ilgili olarak üç sav ileri sürer: “1) Hiçbir şey yoktur 2) Bir şey varolsa bile bilinemez 3) Bir şey varolsa ve bilinebilse bile ona ilişkin bilgi bir başkasına aktarılamaz”¹³. Buradaki savlardan ilki varlığa, ikincisi bilgiye ve sonuncusu dile ilişkindir. Gorgias'ın ilk savı varolanları yadsımaya, ikinci savı bilginin olanaksızlığına işaret etmektedir.

Sofistlerin bilginin olanaklı olmadığını söyleyen bu görüşlerine karşın, Sokrates, kişiden kişiye değişmeyen, her yerde ve herkes için doğru olan bilgilerin olanaklı olduğunu göstermeye çalışmıştır. Bununla birlikte, Parmenides ile Herakleitos görüşünün, değişenlerin, duyuların bilgisinin yerine hakiki bilgiyi, aklın bilgisini,

değişmeyen bilgisini temele koymuş olmalarının etkisiyle olsa gerek, Platon, görülenlerin bilgisi ve düşünülenlerin bilgisi diye iki çeşit bilgiden söz etmiştir. Bu tür bir ayrımı aslında Sofistlere karşı olarak yapmıştır. Platon, Sofistlerin bilgiyi görelî, hatta imkansız hale getiren görüşlerine karşı çıkmıştır. O, Sofistler gibi bilginin olanaklı tek konusunun sürekli değişime maruz kalan bir nesne olduğu kabul edildiğinde, bilginin olanaklı olmayacağını görmüştür ve duyularımız aracılığıyla bilgisine sahip olduğumuz gerçeklikteki nesnelere başka şeylerin de bilgisine sahip olduğumuzu iddia etmiştir, bunların zamana ve mekana göre değişmeyen, her koşulda kendisiyle aynı kalan idealar olduğunu öne sürmüştür. Buna uygun olarak gerçeklikteki nesnelere ilişkin bilgilerimizle düşünülenlere ilişkin bilgilerimiz arasında şu şekilde bir ayrım yapmıştır:

Görülenlerin bilgisi, Platon'a göre, tasarımlar ve kanılardır; bunlar tasarım ve inanç yoluyla bilinirler; duyular iş başındadır. Platon bunlara genel olarak 'sanı' (*doxa*) der. Düşünülenlerin bilgisi ise, varsayımların ve ideaların bilgisidir; bunlar, tanıtlayıcı düşünme ve düşünceyle görme (*noesis*) yoluyla bilinirler. Varsayımların bilgisi, tek tek bilimlerin bilgisi; ideaların bilgisi, felsefi bilgidir (*episteme*). Görülenlerin bilgisi duyulara dayandığı, değişen şeylere ilişkin olduğu için kesin olmayan, yanıltıcı bilgidir; zaten belirtildiği gibi burada tasarım ve inanç yoluyla bilme söz konusudur. Düşünülenlerin bilgisi ise kesin bilgidir. Ayrıca, *arkhe* sorunuyla ilgilenen filozoflar gibi Platon'da da *görünümler* ve *gerçek varlık* ikiliği devam etmektedir.